

České a československé právní dějiny

Poválečný vývoj státu a práva
(1945 – 1950)

Příprava a přijetí Košického vládního programu

- první přímý kontakt: E. Beneš v Moskvě (prosinec 1943)
- vlastní jednání: březen 1945 v Moskvě
- vyhlášení vládního programu: vláda Národní fronty Čechů a Slováků v Košicích (duben 1945)

Košický vládní program

1. význam SSSR při osvobození
+ vláda **Národní fronty Čechů a Slováků**
2. další postup ve válce
3. armáda
4. zahraniční politika
5. vnitřní politika (zejména národní výbory)
6. **vztahy obou státních národů**
+ slovenské orgány
7. Podkarpatská Rus
8. odsun Němců a Maďarů
9. **potrestání válečných provinilců, ...**
- 10.-13. **hospodářské otázky**
14. sociální politika
15. školství a kultura
16. proklamativní závěr

Národní fronta Čechů a Slováků (1)

■ V českých zemích:

- Komunistická strana Československa
- Sociálně demokratická strana
- Národně socialistická strana
- Lidová strana

Národní fronta Čechů a Slováků (2)

■ Na Slovensku:

- Demokratická strana
- Komunistická strana Slovenska
- Strana práce (1946)
- Strana slobody (1946)

Slovensko v Československu

- nař. SNR č. 30/1945 Zb. n. SNR o zákonodárné moci na Slovensku
  - pražské dohody = vymezení kompetencí
    - třetí dohoda = podstatné omezení kompetencí a samostatnosti
- = zpočátku fakticky (asymetrický) federativní stát, pak unitarizace

Odsun Němců

- prosazoval jej zejm. domácí odboj
  - první fáze tzv. divoký odsun – s Němci bylo často krutě zacházeno
  - druhá fáze odsunu už probíhala pod mezinárodní kontrolou
- po skončení odsunu v republice asi 185 tisíc Němců (aktivní antifašisté, specialisté, smíšené rodiny)

Maďarská otázka

- a) zbavení státního občanství (repatriace)
- b) výměna obyvatel
- c) reslovakizace
- d) přesídlování do českých zemí

ZMOCNENEC

pro hojení zraněných maďarských
prezabovalcov v Československu

Pan
Paní

1940 / 1940
Josef Kiskain, 1909
.....
3 II. rad.

Oruak,
Ornonek,

Bratislava - Petržalka

I g a z o l v á n y :

P o t v r d e n i e :

Igazolom, hogy Ön szere-
pel a csehszlovák kormány
által a magyar kormányak
f. évi augusztus hó 26.-án
átnyújtott ama névjegyzékén,
amely a Magyarországra való
áttelepítésre a lakosságce-
re tárgyában létesült Egyez-
mény VIII. cikke alapján jelöl
ki magyar nemzetiségi szemé-
lyeket.

Potvrdujem Vám, že Vaše
meno sa nachádza na listine
presídliť sa majúcih osob
maďarskej narodnosti z ČSR
do Maďarska, sostavenej v
smysle VIII. článku Dohody.
o výmene obyvateľstva, kto-
rú odovzdala čsl. vláda ma-
ďarskej vláde dňa 26. august
t. r.

Magyar nyelvű találatott :
Mag. Zmocsonec :

Handwritten signature

Pozsony, 1946. nov. 27. -én

Bratislava, dňa 27. nov. 1946

Bratislava, dňa 10. I. 1948.

Číslo: 213/1948

P. T.

Slovenská liga, ako národná organizácia poverená starostlivosťou o národnostne smiešané kraje Slovenska, od svojho vzniku hľadala spôsob návratu a pobliedených a zavedených členov slovenského národa. Preto vyšla s návrhom akcie reslovakizačnej, ktorú vláda ČSR prijala. Tak Slovenská liga v národnom štáte Čechov a Slovákov, v ktorom občania neslovanských národností nemajú miesta, Vás zachránila a umožnila Vám návrat k národu, z ktorého pochádzate.

Aby Vaše zapojenie do národného celku slovenského išlo prirodzenou cestou, bez otrasov, prípadnej neistoty a neprijemností, Slovenská liga Vás volá za členov do svojich sborov. **STAŇTE SA ČLENOM SLOVENSKEJ LIGY!** V našom bratskom ligárskom kruhu chceme Vás nielen sblížiť so Slovákmi, zapojiť do slovenského kolektíva a prevychovať, ale zaručiť Vám plnoprávnosť, istotu a ochranu v každom Vašom národnom, kultúrnom i hospodárskom podnikaní.

nom, kultúrnem i hospodárskom podnikaní.

Svojom členstvom v Slovenskej ligu nielen splatíte jej pomoc, ale aj verejne dokážete, že ste svoju reslovakizáciu mienili úprimne a vážne, čím zaistíte sebe i svojim spokojnú budúcnosť.

S rodáckym pozdravom:

A. Granatier, v. r.
predseda.

J. Boča, v. r.
gen. tajomník

PRHLASKA

Podpísaný prihlasujem sa za člena Slovenskej ligy a odberateľa časopisu „Náš národ“.

Meno: Pavel Mesáreš povolanie sl. policajt právnik

narodený (á) v Horný Bátor dňa 31. mes. VII. roku 1877

národnosť neh. slovak. štát. prísl. českoslovens. nábož. rim. katol.

bydlisko, ulica Horný Bátor pos. pošta Horný Bátor okres Dun. Streda

Pavel Mesáreš
podpis

Retribuce

= potrestání válečných provinilců, zrádců a kolaborantů

- retribuční dekrety (16, 17 a 138/1945 Sb.)
- nař. SNR č. 33/1945 Zb. n. SNR
  - mimořádné lidové soudy
- zákon č. 115/1946 Sb. o právnosti jednání souvisejícího s bojem o znovunabytí svobody ...;
  - 30. září až 28. října 1945
  - obdoba např. v Rakousku, Francii nebo Itálii

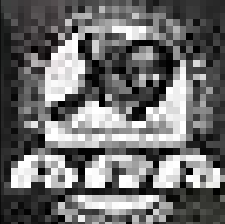

Bezpečnostní aparát

- Revoluční gardy
- zrušeno četnictvo a policie
- vznik Sboru národní bezpečnosti
- Pohotovostní pluk 1 NB

Hospodářské otázky

- a) národní správa (5/1945 Sb. a 50/1945 Zb. n. SNR)
- b) konfiskace pozemkového majetku ...
- c) postavení klíčového průmyslu pod státní vedení (zejm. č. 100 – 103/1945)
- d) zajištění práce a výdělků
- e) obnova průmyslu a
- f) zajištění zemědělské výroby a postavení rolníků)

Hlavní úkoly PNS

- plnit funkce NS podle ústavy z roku 1920, zejm. zákonodárnou
- potvrdit ve funkci prezidenta
- provést *ratihabici* prezidentských dekretů (provedeno en bloc) a
- připravit volby do ÚNS

Volby v roce 1946

- všeobecné, rovné a přímé s tajným hlasováním
  - vítězi komunisté
  - na Slovensku Demokratická strana
- Budovatelský program
  - součástí dvouletý hospodářský plán

Živnostenské NEDĚLNÍ noviny

ČÍSLO 20.

19. května 1946

CENA 2 Kčs

ZIVNOSTNÍCI A OBCHODNÍCI!

Občané svobodné lidově demokratické Československé republiky,

VOLTE KOMUNISTY!

protože nebýt tvůrčí práce komunistů, nebylo by Národní fronty, vládního programu, nebyl by tento vládní program důsledně prováděn a především

žádná jiná vláda bez komunistů

by nebyla vyhnala cizáky, Němce a Maďary ze země českých, nebyla by jim vzala banky, statky a půdu, továrny, živnosti, dílny a obchody, nebyla by vzala cizákům právo a výsady lupičsky kořistit z práce našeho lidu z našeho národního bohatství,

Komunisté a ži

Klement Gott

Dnes před volbami se opět objevuje ve zbrojnici některých stran starý strašák, že prý komunisté jsou nepřátelé živnostníků a obchodníků, že prý je chtějí »znacionalisovat«, »združstevnit«, »vyvlastnit« atd. Jenomže tento strašák je dnes již opravdu starý a vypelichaný. I naši živnostníci se o tom přesvědčili za rok existence nové republiky, v níž jsou komunisté nejmilejší

ce
pod
mít
gra
N
něm
byly
tví
iako

str
pro
vě

živi
pro
již

vo
sna
po

po
obj
výr

a r
ste
ho

lich
ma

a b
litic
jim

Republice
více práce -
to je naše
agitace!

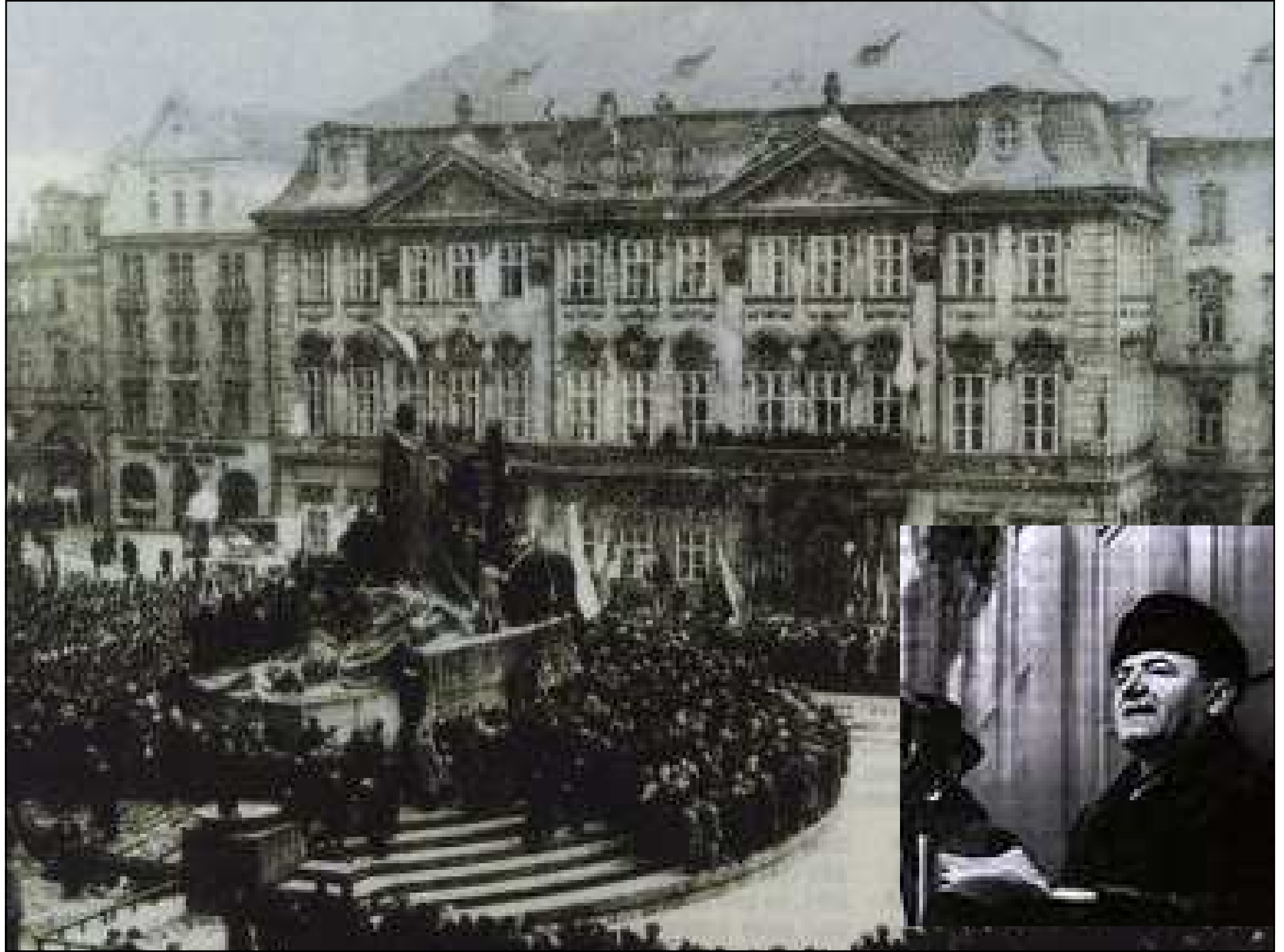

Představitel Československa při OSN Ján Papánek protestuje v březnu 1948 v Radě bezpečnosti OSN proti převzetí moci komunisty.

"Jako zástupce svrchovaného státu Československa předkládám tuto situaci, uvedenou v článku 34 Charty k pozornosti Radě Bezpečnosti a žádám její vyšetření, neboť byla porušena svoboda a nezávislost Československa, což může ohrozit mezinárodní mír a bezpečnost."

Výslednou rezoluci SSSR vetoval v květnu téhož roku.

Ústava z roku 1948

- Ústavní zákon č. 150/1948 Sb.:
  - úvodní preambule
  - 12 základních článků
  - deset kapitol
(= 178 paragrafů)

Preambule

- ČSR je lidovědemokratickou republikou
- v jednotném státě Čechů a Slováků je lid jediným zdrojem moci
- bude odstraněno vykořisťování člověka člověkem
- cílem veškerého usilování ve státě je vybudování socialismu

Základní články

= charakteristika hlavních institucí politického a hospodářského zřízení

= úvodní ustanovení k jednotlivým kapitolám:

- o třídní podstatě ČSR
- o její státní formě
- o unitaritě státu a o řešení vztahů Čechů a Slováků
- o svrchovanosti lidu
- o rovnosti práv a povinností občanů
- o základním poslání hospodářské soustavy (= at' slouží lidu)

Podrobná ustanovení ústavy

1. základní práva a povinnosti občanů
2. - 4. jednokomorové NS, prezident, vláda
5. slovenské národní orgány
6. národní výbory (krajské zřízení)
7. Soudy (zlidovění soudnictví)
8. hospodářské zřízení a vlastnické vztahy
9. všeobecná ustanovení o státním občanství, státním území a státních symbolech
10. závěrečná a přechodná ustanovení

Goldswold

Antonín Zápotocký

Viliam Široký
1902 - 1971

Nejvýznamnější novelizace ústavy

- ú. z. č. 64/1952 Sb. o soudech a prokuratuře
- ú. z. č. 12/1954 Sb. o národních výborech
- ú. z. č. 33/1956 Sb. o slovenských národních orgánech

Kodifikace z právnické dvouletky

- zákon o právu rodinném č. 265/1949 Sb.
- série trestněprávních předpisů (č. 86-89/1950 Sb.)
  - trestní zákon a trestní řád
  - trestní zákon správní a zákon o trestním řízení správním
- základní občanskoprávní předpisy (č. 141 a 142/1950 Sb.)
  - občanský zákoník a občanský soudní řád

Další předpisy z právnické dvouletky

- zákon č. 99/1950 Sb. o hospodářských smlouvách a státní arbitráži (= východisko pro vznik hospodářského práva)
- rámcový zákon o organizaci JZD č. 69/1949 Sb.
- zákon č. 58/1950 Sb. o vysokých školách

5

L. Svoboda a R. Slánský v Karlových Varech

Milada
Horáková

Slovenské národní orgány podle ú. z. 33/1956 Sb.

■ SNR

- zákony ve věcech národní a regionální povahy
- jmenování a odvolávání SP a jeho členů
- plán rozvoje národního hospodářství Slovenska a jeho rozpočet

■ Sbor pověřenců

- menší závislost na vládě
- zákonodárná iniciativa ve věcech národní a regionální povahy
- vlastní nařízení

Ústava z roku 1960

- „socialistická“ – (ČSSR)
- vedoucí úloha KSČ
- systém nejvyšších orgánů nezměněn
- SNR = národní orgán státní moci a správy na Slovensku
- právo zákonodárné iniciativy k zákonům NS
– prakticky nevyužito

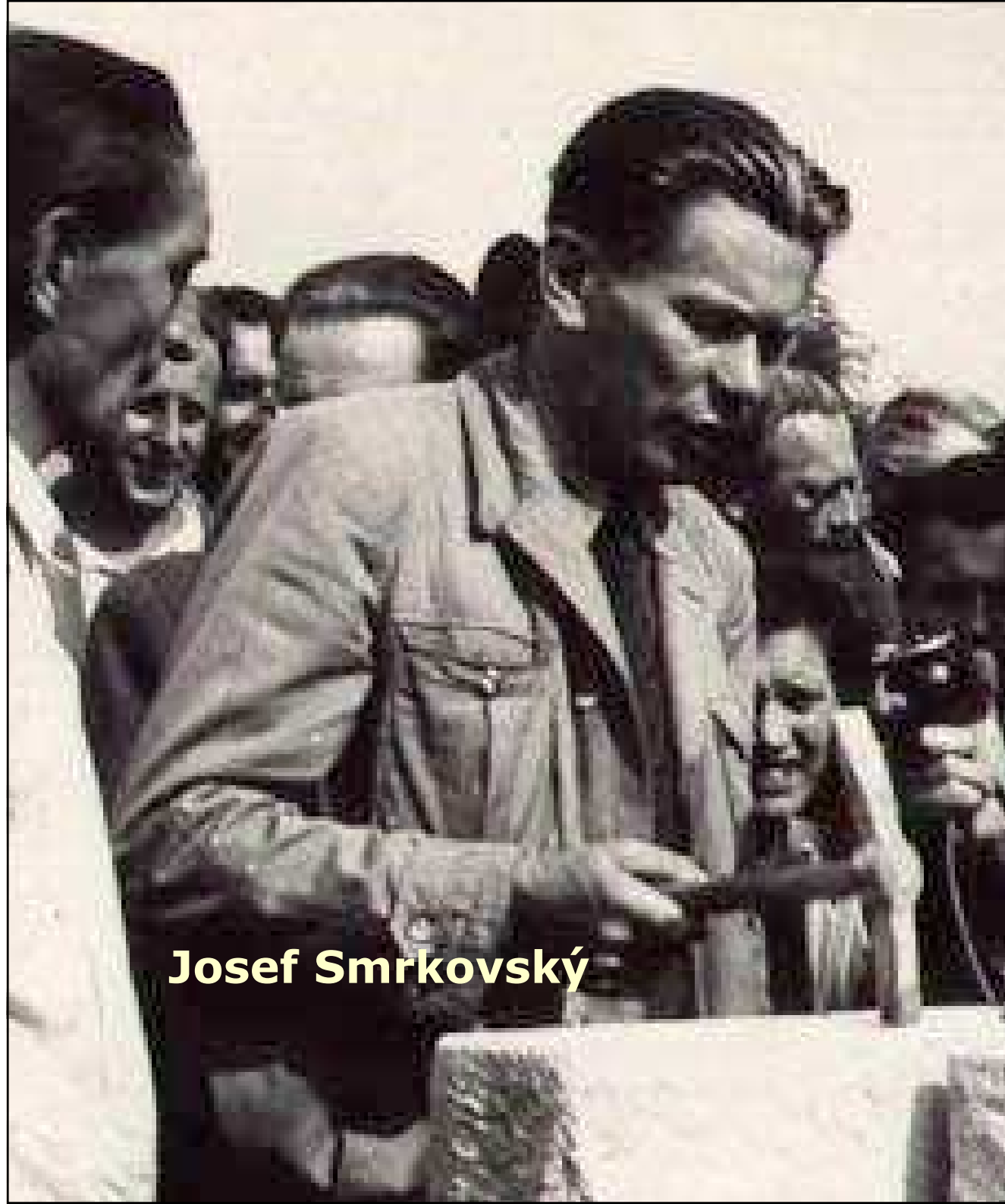

Antonín Novotný

Josef Smrkovský

Oldřich Černík

Federalizace Československa

- rehabilitace „buržoazních nacionalistů“
- SNR v prohlášení z 15. března 1968:
conditio sine qua non dalšího úspěšného
rozvíjení demokratizace společnosti
- ú. z. č. 77/1968 Sb.: Česká národní rada

Federální ústřední orgány

- dvoukomorové **Federální shromáždění**
  - Sněmovna lidu
  - Sněmovna národů
- prezident republiky
- federální vláda
- federální ministerstva a další ústřední orgány státní správy
- Nejvyšší soud ČSSR a d.

Ústavní zákon č. 143/1968 Sb. o československé federaci

- dvoučlenná federace
- jednotné státní území a státní občanství
- jednotné společenské zřízení
- jednotné hospodářství
- KSČ (KSS = zvláštní organizační složka)
- působnost státních orgánů
  - výlučně federální
  - společná
  - výlučně republiková

Orgány ČSR (a SSR)

- Česká národní rada
- vláda ČSR
- jednotlivá ministerstva a další ústřední orgány státní správy
- soudní soustava završená Nejvyšším soudem ČSR
- národní výbory podřízené MV ČSR

Česká národní rada

- nositelka zákonodárné moci v českých zemích
- představitelka národní svrchovanosti a svébytnosti českého národa
- nejvyšší orgán státní moci v ČSR
  - usnášet se na ústavě, ústavních a jiných zákonech republiky
  - schvalovat střednědobý národohospodářský plán a státní rozpočet
  - zákonem zřizovat ministerstva a jiné ústřední orgány
  - schvalovat zákonná opatření svého Předsednictva
  - zrušit nařízení nebo usnesení vlády republiky nebo všeobecně závazný předpis ministerstva nebo jiného ústředního orgánu státní správy ČSR

Rozdělení působnosti

- ústavní zákon o československé federaci
  - výlučná působnost ČSSR a společná působnost ČSSR a republik taxativně
  - všechny ostatní záležitosti ve výlučné působnosti obou republik
- ústavní zákon č. 125/1970 Sb., který měnil a doplňoval ú. z. č. 143/1968 Sb.

Výlučná působnost federace

- zahraniční politika včetně uzavírání mezinárodních smluv
- zastupování ČSSR v mezinárodních vztazích
- rozhodování o otázkách války a míru
- národní obrana
- federální státní rezervy
- federální zákonodárství a správa v rozsahu působnosti federace
- kontrola činnosti federálních orgánů
- ochrana federální ústavnosti

Společná působnost

- federální orgány zde působily jen v taxativně uvedených věcech
  - plánování, finance, cenové věci
  - zahraniční hospodářské vztahy
  - průmysl, zemědělství a výživa
  - doprava, pošty a telekomunikace
  - rozvoj vědy a techniky
  - práce, mzdy a sociální politika a d.
- podstatně rozšířena v roce 1970

Novelizace právních předpisů z padesátých let

- z. č. 63/1956 Sb., kterým se měnil a doplňoval trestní zákon
- trestní řád č. 64/1956 Sb.
- z. č. 102/1953 Sb., kterým se měnila a doplňovala některá ustanovení trestního práva správního
- z. č. 14/1957 Sb., kterým se měnil a doplňoval trestní zákon správní

Kodifikace ze šedesátých let

- trestní zákon a trestní řád (č. 140 a 141/1961 Sb.)
- přestupkový zákon (č. 60/1961 Sb.)
- zákon o přečinech (č. 150/1969 Sb.)
- z. č. 91/1960 Sb. o správním řízení a správní řád (č. 71/1967 Sb.)
- občanský zákoník a občanský soudní řád (40/1964 Sb.)
- zákon o rodině (č. 94/1963 Sb.)
- hospodářský zákoník (č. 109/1964 Sb.)
- zákoník práce (č. 65/1965 Sb.)
- zákoník mezinárodního obchodu (č. 101/1963 Sb.)
- notářský řád (č. 95/1963 Sb.)

Změny z let 1989 – 1992

- velká novela občanského zákoníku 1991
- novelizace hospodářského zákoníku + obchodní zákoník č. 513/1991 Sb.
- novelizace trestního zákoníku
- novelizace procesních předpisů ad.